

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В.М. КОРЕЦЬКОГО**

ДЖУС Олександр Анатолійович

УДК 327: 51: 355/359 (477)

**МІЖНАРОДНЕ ВІЙСЬКОВЕ ПАРТНЕРСТВО
ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДЕРЖАВНОГО
СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНИ**

Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі військової психології та політології Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник -

доктор політичних наук, професор
ГОРБАТЕНКО Володимир Павлович,
Інститут держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України,
провідний науковий співробітник
відділу правових проблем політології

Офіційні опоненти:

доктор політичних наук, професор
СМОЛЯНЮК Володимир Федорович,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
завідувач кафедри політології
та національної безпеки;

кандидат політичних наук, доцент
ДЕМЕНКО Олександр Федорович,
Університет Державної фіскальної служби
України, заступник директора Навчально-
наукового інституту гуманітарних наук

Захист відбудеться 27 червня 2018 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.236.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) політичних наук в Інституті держави і права ім. В.М. Корецького НАН України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розісланий 25 травня 2018 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат політичних наук

М.Д. Ходаківський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Визначення оптимальної геополітичної стратегії й тактики України на міжнародній арені потребує теоретичного осмислення феномену міжнародного військового партнерства та його ролі у забезпеченні державного суверенітету нашої держави в умовах глобальних й регіональних криз. Особливої значущості тема міжнародного військового партнерства України набула після розв'язаної проти нашої держави різновекторної агресії з боку Росії. Україна зіткнулась з новими видами загроз в усіх сферах життєдіяльності держави, й у військовій зокрема, що потребувало активної допомоги з боку країн-партнерів. Реалії гібридної війни, об'єктом якої стала наша країна, потребують нових підходів у забезпеченні державного суверенітету та територіальної цілісності України, в тому числі шляхом посилення військового партнерства з країнами Європейського Союзу та США. У сучасних геополітичних, соціально-економічних, міжнародно-правових, військово-політичних умовах характер, форми та напрямки військового партнерства України потребують переосмислення та уточнення.

Наукові публікації з проблеми міжнародного військового партнерства відображають наявність значного масиву емпіричного матеріалу та різноманітних методологічних підходів щодо визначення його характеру та змісту. У зв'язку з цим є необхідність узагальнення та систематизації існуючого наукового доробку з вищезначеної проблематики. Сформульовані у дисертаційній роботі теоретичні висновки, практичні рекомендації та пропозиції з проблематики міжнародного військового партнерства ґрунтуються на працях таких вчених: Л.В. Білоуса, І.В. Бочара, О.С. Власюка, О.С. Вонсовича, М.М. Голика, В.П. Горбатенка, В.П. Горбуліна, О.А. Делінського, О.Ф. Деменка, В.М. Жигайло, Л.В. Зіняка, Ю.А. Клименка, Е.М. Лібанової, О.М. Ляшенка, В.А. Мандрагелі, М.І. Науменка, Б.О. Парахонського, Г.М. Перепелиці, О.І. Погібка, О.І. Пошедіна, І.С. Руснака, В.В. Рябчука, В.Ф. Смолянюка, О.О. Софронова, В.М. Телелима, А.І. Шевцова та ін.

В цілому аналіз наукової літератури з проблематики міжнародного військового партнерства свідчить про необхідність теоретичного осмислення процесів трансформації у сфері міжнародного військового партнерства та визначення ролі й місця України у глобальних безпекових процесах та структурах. Необхідно окремо відзначити недостатню розробленість проблеми міжнародного військового партнерства у політологічному дискурсі. Як правило, вищезначена проблематика більш активно розроблялась фахівцями з воєнних наук, міжнародного права тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до планів НДР в межах наукової роботи Військового інституту Київського національного університету “Система – В” “Верифікація методики виявлення та оцінки рівня негативного інформаційно-психологічного впливу на особовий склад військ (сил)”. Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, протокол № 1 від 25 вересня 2014 року.

Мета і завдання дослідження. З урахуванням глибини розробки проблеми, у дисертаційному дослідженні ставиться за мету комплексний політологічний аналіз міжнародного військового партнерства та визначення його ролі у забезпеченні державного суверенітету України. Зазначена мета зумовила реалізацію таких **завдань**:

- проаналізувати основні наукові підходи до поняття і сутності міжнародного військового партнерства;
- визначити та розкрити основні напрямки міжнародного військового партнерства;
- дослідити міжнародне військове партнерство в якості базової детермінанти воєнної безпеки Української держави;
- виокремити й проаналізувати чинники, що впливають на розвиток та зміцнення військового партнерства України на міжнародній арені;
- розкрити характер та напрямки Європейського співробітництва України у сфері воєнної безпеки;
- проаналізувати сучасний стан та визначити перспективи військового партнерства України і США.

Об'єкт дослідження – міжнародне військове партнерство.

Предмет дослідження – міжнародне військове партнерство як чинник забезпечення державного суверенітету України.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано сукупність загальнонаукових, філософських та спеціальних методів політичної науки, які відповідають меті та завданням наукової роботи. Так, *діалектичний метод* дозволив показати взаємозв'язок та взаємообумовленість суб'єктів, об'єктів та інших основних елементів системи міжнародного військового партнерства. *Компаративний метод* – надав можливість порівняти теоретико-методологічні концепції розуміння сутності міжнародного військового партнерства, а також виявити особливості реалізації військової політики України та інших демократичних держав на сучасному етапі. *Системний метод* використовувався задля поглиблення розуміння ролі й місця України у глобальних та регіональних структурах безпеки. *Прогностичний метод* був застосований при обґрунтуванні

перспектив та напрямків міжнародного військового партнерства України з провідними країнами світу. *Інституціональний підхід* був покладений в основу розгляду ролі держави у формуванні військово-оборонної доктрини України як підґрунтя для здійснення міжнародного військового партнерства. Логічним доповненням до попереднього підходу став *структурно-функціональний підхід*, який дозволив охарактеризувати діяльність та завдання основних суб'єктів міжнародного військового партнерства (країни ЄС та США) в контексті забезпечення суверенітету й територіальної цілісності України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним політологічним дослідженням феномену міжнародного військового партнерства як системоутворюючої складової забезпечення державного суверенітету України. У процесі нашої наукової розвідки були здобуті результати, новизна яких конкретизується у таких положеннях:

Уперше:

– систематизовано основні теоретико-методологічні підходи до розуміння сутності міжнародного військового партнерства, під яким розуміється добровільна співпраця країн, що передбачає об'єднання ресурсів, зусиль для досягнення певних успіхів у різних галузях військової діяльності, таких як: розвиток збройних сил власної країни, практична підготовка військ, досягнення спроможності виконувати спільні завдання зі збройними силами інших держав, реалізація відповідних міжнародних договорів та програм; розкрито основні форми, принципи, напрямки міжнародного військового партнерства у сучасному світі, зокрема виявлено недоліки та переваги “теорії знешкодження”; “теорії балансу сил”; теорії рівноваги загрози”; “теорії внутрішньої мобілізації”; “теорії дилеми безпеки”;

– комплексно проаналізовано концептуальні зміни характеру міжнародного військового партнерства України в умовах “гібридної війни” та в контексті стратегічних пріоритетів розвитку нашої держави: відновлення територіальної цілісності нашої країни, євроатлантичної інтеграції України, перебудови української армії та військово-промислового комплексу, створення та посилення регіональних структур безпеки.

Уточнено:

– розуміння феномену міжнародного військового партнерства як підґрунтя реалізації власної політичної та воєнної стратегії України, розвитку Збройних Сил України та оборонно-промислового комплексу нашої держави;

– сутнісні характеристики, компоненти та функції військового альянсу як класичної форми існування міжнародного військового партнерства. Доведено, що даний різновид міжнародного військового партнерства може бути

інтерпретований як взаємодія держав з метою захисту своїх національних інтересів за стратегічними напрямками, що спирається на об'єднаний воєнний потенціал країн-учасників;

– внутрішнє наповнення ключових напрямків співпраці України з НАТО, а саме: підтримання воєнно-політичного діалогу; сприяння реформуванню й розвитку Збройних Сил України; забезпечення внеску в міжнародну безпеку та підтримання миру; оборонно-технічне співробітництво.

Отримали подальший розвиток:

– висновок про те, що Україна має поглиблювати співпрацю з регіональними структурами безпеки, зокрема з НАТО, країнами Вишеградської четвірки, ГУАМ, а також посилювати двостороннє військове партнерство зі стратегічно важливими країнами – Туреччиною, Китаєм, Азербайджаном;

– змістовне наповнення основних напрямків реформування оборонно-промислового комплексу України: впровадження новітніх військових технологій, впровадження системи стратегічного планування розвитку оборонно-промислового комплексу, формування збалансованої структури оборонно-промислового комплексу, забезпечення взаємодії науки та виробництва тощо;

– дослідження форм військового партнерства України на міжнародній арені, таких як: миротворча діяльність, міжнародні військові навчання, співробітництво в галузі військової освіти, модернізація вітчизняного військово-промислового комплексу.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів обумовлене сукупністю положень, які конкретизують наукову новизну. Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки, практичні пропозиції можуть бути застосовані: по-перше, у *науково-дослідницькій роботі* для подальшого наукового осмислення феномена міжнародного військового партнерства та його ролі у зміцненні державного суверенітету України, відновленні територіальної цілісності нашої держави, утвердженні демократичних цінностей у взаємодії силових структур й громадянського суспільства; по-друге, в *законотворчій та політичній діяльності* як теоретичний матеріал для підготовки та прийняття нормативно-правових актів з питань міжнародного військового співробітництва України, національної безпеки, воєнної політики, а також для формування науково-обґрунтованої позиції політичних суб'єктів з вищезначених проблем; по-третє, в *навчальному процесі* при розробці відповідних спецкурсів та окремих тем з політології, міжнародного права, конфліктології; при підготовці розділів підручників та навчальних посібників з політичних наук; при читанні

лекцій та проведенні практичних занять; в науково-дослідницькій роботі аспірантів, магістрів та студентів.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації обговорювались на засіданнях і наукових семінарах кафедри військової психології та політології Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Концептуальні ідеї та положення дисертаційного дослідження пройшли апробацію на таких наукових конференціях: науково-практичних конференціях, об'єднаних спільною темою “Актуальні задачі фінансового, психологічного, правового, топогеодезичного, радіотехнічного та лінгвістичного забезпечення підрозділів та частин Збройних Сил України” (м. Київ, 27 квітня 2007 р.; 25 квітня 2008 р.); міжнародних науково-практичних конференціях, об'єднаних спільною темою “Військова освіта та наука: сьогодні та майбутнє” (м. Київ, 11–13 жовтня 2007 р.; 27 листопада 2015 р.; 25 листопада 2016 р.; 24 листопада 2017 р.); всеукраїнських науково-практичних конференціях молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів, об'єднаних спільною темою “Молодіжна військова наука у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка” (м. Київ, 26 квітня 2016 р.; 28 квітня 2017 р.); III (VII) міжнародній науково-практичній конференції “Ціннісний вимір політичної діяльності: сепаратизм та війна як продовження політики” (м. Херсон, 23–24 червня 2016 р.); міжнародній науковій конференції “Дні науки філософського факультету – 2017” (м. Київ, 25–26 квітня 2017 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладені у 20 публікаціях, 6 з яких опубліковано у періодичних наукових фахових виданнях з політичних наук, 2 статті за напрямком дисертації у наукових періодичних виданнях іншої держави та 12 тез виступів на наукових конференціях.

Структура і обсяг дисертаційного дослідження. Дисертація складається із вступу; трьох розділів; висновків; списку використаних джерел, що налічує 273 найменування. Загальний обсяг дисертації становить 223 сторінки, з яких основний текст – 175 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Вступ присвячено обґрунтуванню актуальності теми, висвітленню стану опрацювання проблеми, визначенню об'єкта й предмета, мети та завдань дослідження, опису його теоретико-методологічних основ, розкриттю наукової новизни дослідження, його теоретичної та практичної значущості.

У першому розділі – “Теоретико-методологічні засади політологічного дослідження міжнародного військового партнерства” – наведена характеристика проблеми дослідження, здійснена політологічна рефлексія феномену міжнародного військового партнерства, а саме на основі сучасних західних й вітчизняних наукових концепцій визначена його сутність й напрямки розвитку.

У підрозділі 1.1 – “Основні наукові підходи до поняття і сутності міжнародного військового партнерства” – здійснено політологічний аналіз досліджуваної проблеми, уточнено її базові характеристики та визначено основні теоретико-методологічні інтерпретації даного феномену.

Наголошується, що роль міжнародного військового партнерства протягом останніх років закономірно зростає у зв’язку зі змінами в ієрархії світового порядку. На сучасному етапі розвитку людства для переважної більшості світової спільноти стає все більш очевидною нездійсненність однополярного гегемонізму, уразливість односторонніх підходів до сфери міжнародних відносин.

Сутність міжнародного військового партнерства як важливого компонента оборонної політики держави та складника системи міжнародних відносин визначається тим, що воно охоплює відносини між державами у військовій сфері та є спрямованим на розв’язання питань національної безпеки. Його зміст залежить від сумісності державних інтересів різних суб’єктів, погодженості політичних курсів керівництва країн.

Структура міжнародного військового партнерства охоплює такі головні сфери взаємних інтересів держав-партнерів, як воєнно-політична, воєнно-технічна, воєнно-стратегічна. Для всіх перелічених складників міжнародного військового співробітництва визначальними моментами є: узгодження військових доктрин, координація спільних заходів для підтримки миру, узгодження військових планів і напрямків будівництва збройних сил, узгодження засобів взаємодії, планування заходів щодо надання взаємної допомоги та координації військової політики, обмін інформацією щодо аналізу та оцінки стратегічної ситуації

У сучасних політологічних дослідженнях розгляд діяльності суб’єктів міжнародного військового партнерства здійснюється у межах трьох головних теоретико-методологічних підходів: неореалізму, неолібералізму та конструктивізму. Зокрема, неореалістичні підходи представлені низкою теоретико-методологічних напрацювань, до яких належать: теорія знешкодження (Ч. Джервіс, Ч. Глейзер); теорія балансу сил (Б. Позен); теорія рівноваги загрози (С. Уолт); теорія внутрішньої мобілізації (Дж. Снайдер, Т. Крістенсен,

А. Фрідберг); теорія дилеми безпеки (Р. Росс, У. Роуз). Сутність неоліберального підходу полягає у визначенні надважливої ролі міжнародних організацій (зокрема – правозахисних) у зміцненні міжнародних відносин військового співробітництва та зменшенні дилеми безпеки (Р. Кехоне, Л. Мартін та ін.). Конструктивістський підхід характеризується більшою гнучкістю щодо визначення важливості недержавних суб'єктів як акторів міжнародного військового партнерства. Як стверджують прибічники конструктивізму (В. Бхатія, В. Чаудхарі, Р. Сінгх, С. Кемпбелл та ін.), міжнародні організації як актори міжнародного військового партнерства відіграють самостійну роль у міжнародній політиці. З позицій конструктивістської теорії, анархія виявляє себе як важлива характеристика системи міжнародних відносин. На відміну від неолібералів, конструктивісти вважають, що подібна ситуація є не вихідною умовою, а закономірним результатом, до якого призводить політика розвинених держав як провідних акторів міжнародних відносин.

Формулюється висновок, що саме конструктивістський підхід дає змогу найбільш повно розкрити суперечливий характер взаємодії суб'єктів міжнародного військового партнерства, оскільки враховує як переваги, так і недоліки, притаманні діяльності кожного з них.

У підрозділі 1.2 – “Визначальні напрямки міжнародного військового партнерства: теоретико-методологічний аналіз” – обґрунтовано логіку та визначено особливості розгортання векторів міжнародного військового партнерства на сучасному етапі глобальних геополітичних процесів.

Зазначено, що військово-політичне співробітництво реалізує державну політику у сфері безпеки й оборони, заходи щодо інтеграції, зміцнює довіру, партнерські відносини та взаємовигідні контакти і забезпечує виконання міжнародних зобов'язань певної держави у військовій сфері. Військово-технічне співробітництво поглиблює кооперацію з країнами-партнерами у галузі спільної розробки, виробництва та модернізації озброєння, військової й іншої техніки, сприяє розвитку експорту та імпорту товарів військового призначення, а також залученню міжнародної допомоги щодо утилізації застарілого озброєння, боєприпасів, ракетного палива. Військово-стратегічне співробітництво генерує розвиток збройних сил, їх підготовку та досягнення спроможності виконувати спільні завдання зі збройними силами держав-партнерів, сприяє професійній підготовці військових кадрів, збагаченню військового мистецтва, впровадженню досягнень світової військової науки.

Ключовою проблемою військово-політичного партнерства постає прагнення кожної держави, що бере участь у співробітництві, збільшити рівень

власної захищеності за рахунок допомоги союзників, з одного боку, та зменшити ступінь обмеження автономності власних дій, що походить із зобов'язань, прийнятих на себе відносно союзників, з другого боку. Відтак для кожної держави участь у військово-політичних союзах насамперед визначається ступенем зовнішньої загрози: поразка ворога або зниження рівня конфронтації з ним може призвести до втрати зацікавленості в подальшій участі у союзі. Для військово-політичного співробітництва, що має місце під час війни, спільні зусилля у веденні та забезпеченні бойових дій є провідним завданням, а припинення існування останніх зазвичай збігається із завершенням війни.

Підкреслюється, що динаміка міжнародних процесів свідчить про те, що значення регіональних систем безпеки в забезпеченні міжнародної стабільності надалі зростатиме, посилюється взаємозалежність універсальних, міжрегіональних і регіональних міжнародних організацій колективної безпеки та оборони.

У другому розділі – “Сутність міжнародного військового партнерства як чинника забезпечення державного суверенітету України” – досліджено міжнародне військове партнерство як дієвий механізм зміцнення воєнної безпеки Української держави та виокремлено чинники, що впливають на розвиток й поглиблення військового співробітництва України на міжнародній арені.

У підрозділі 2.1 – “Міжнародне військове партнерство як основа воєнної безпеки держави” – уточнюється зміст воєнної безпеки як спроможність держави до захисту та оборони її національних інтересів, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності від посягань із застосуванням воєнної сили; стан, за якого ймовірність війни зводиться до мінімуму внаслідок відсутності стимулів до застосування воєнної сили й умов, які б вимагали відновлення балансу сил, а також унаслідок проведення заходів із запобігання або нейтралізації воєнної небезпеки.

Відповідно міжнародне військове партнерство базується на основі політичних та правових рішень, що мають зміцнити безпеку держави в цілому та воєнну зокрема. Розвиваючи збройні сили та оборонно-промисловий комплекс, держава створює підґрунтя для участі у різноманітних форматах міжнародного військового партнерства задля реалізації власної політичної та воєнної стратегій.

Констатується, що воєнна безпека країни досягається цілеспрямованою діяльністю у галузі міжнародного військового співробітництва, елементи якого містяться у воєнній доктрині держави й передбачають: по-перше, визначення

місця держави у системі міжнародних відносин, системах регіональної (колективної) безпеки; по-друге, визначення напрямів діяльності та пріоритетних завдань щодо підтримання миру; по-третє, визначення вірогідних викликів щодо можливого порушення воєнної безпеки та здійснення міжнародного співробітництва, спільних запобіжних дій з метою підтримання міжнародної стабільності та воєнної безпеки.

На сьогоднішній день воєнна співпраця України з НАТО має стратегічний характер. Її завдання можна згрупувати за чотирма ключовими напрямками: підтримання воєнно-політичного діалогу; сприяння реформуванню й розвитку Збройних Сил України; забезпечення внеску в міжнародну безпеку та підтримання миру; оборонно-технічне співробітництво.

Поширеними формами прояву міжнародного військового партнерства України, що позитивно впливають на воєнну безпеку нашої держави, є участь Збройних Сил України у миротворчих операціях та міжнародних військових навчаннях. Така участь сприяє обміну досвідом між військовослужбовцями різних країн, набуттю ними нових навичок із військової справи, які у подальшому можуть бути використані для зміцнення воєнної безпеки власної країни.

На сьогоднішній день Україна приєдналась до низки програм із міжнародного військового співробітництва, які дозволяють вітчизняним військовослужбовцям підвищувати професійний рівень за декількома напрямками: вивчення іноземних мов, опанування новітніх систем зв'язку та управління, набуття навичок з оперативного командування тощо.

Здійснюючи партнерську взаємодію у військовій сфері, Україна відпрацьовує різноманітні моделі захисту державного суверенітету, створює передумови для подальшого розвитку військово-промислового комплексу, осучаснення Збройних Сил. Як показує світова й вітчизняна історія, воєнна сила та воєнна безпека є ключовими чинниками утвердження суб'єктності нації на міжнародній арені.

В якості висновку зазначається, що європейський та євроатлантичний вектори міжнародного військового партнерства України є магістральними у зміцненні воєнної безпеки нашої країни, захисту її суверенітету. В той же час, регіональний (локальний) вимір військового співробітництва, військове партнерство між окремими державами є важливими складовими міжнародної та національної безпеки.

Підрозділ 2.2 – “Чинники, що впливають на розвиток та зміцнення військового партнерства України на міжнародній арені” – присвячений

дослідженню базових детермінант реалізації стратегії міжнародного військового співробітництва України.

Особливості міжнародного військового партнерства України визначаються низкою чинників, які можна класифікувати на дві групи. Перша група чинників має загальний характер й до них відносяться такі: особливості державотворчого поступу країни, рівень її економічного розвитку, геополітичне становище держави, характер та сутність політичних процесів, духовний розвиток нації та ін. Друга група відображає особливості та характер розвитку суто воєнного сегменту існування держави – якісні характеристики Збройних Сил, ступінь розвиненості оборонно-промислового комплексу, стан військової освіти та науки, миротворчу діяльність країни, досвід участі Збройних Сил у військових конфліктах та війнах тощо.

Основою військового партнерства між демократичними країнами є задекларовані спільні цінності та інтереси, прагнення до мирного співіснування і, як наслідок, – вирішення конфліктів невоєнним шляхом. Міжнародне військово-партнерство для демократичних держав стає засобом захисту від недемократичних режимів, схильних до агресивних дій. В цьому сенсі авторитет України як повноправного партнера у військово-політичній сфері залежить від успіхів демократичних реформ.

Констатується, що геополітичне становище України як вододілу між західною й східною цивілізаціями об'єктивно зумовлює її значущість у системі міжнародного військового партнерства, створюючи при цьому низку загроз та переваг для її державного суверенітету.

У зв'язку з агресією Росії проти України посилюється розвиток військово-технічної сфери. На сьогоднішній день здійснюються роботи зі збереження наявного і розвитку сучасного науково-технічного й виробничого потенціалів оборонно-промислового комплексу, що є критичним для створення конкурентоспроможних Збройних Сил України. Основними напрямками таких робіт є: інформаційні технології; активна та пасивна (у тому числі радіотеплова) техніка міліметрового діапазону хвиль; оптико-електронні системи видимого, ближнього і далекого інфрачервоного діапазонів; радіолокаційні системи різних частотних діапазонів; ракетні технології; авіаційні технології тощо.

У третьому розділі – “Перспективи і напрямки міжнародного військового партнерства України з провідними країнами світу” – проаналізовано характер та змістовне наповнення міжнародного військового партнерства України у сфері воєнної безпеки з європейськими країнами та США.

У підрозділі 3.1 – “Основні кроки Європейського співробітництва України у сфері воєнної безпеки” – наголошується, що пріоритетами європейського співробітництва України у сфері воєнної безпеки постали: розширення формату військово-політичного діалогу між керівництвом Збройних Сил України та Євросоюзу; навчання українських офіцерів у освітніх закладах ЄС; підготовка до спільних військових навчань, а також багатонаціональних операцій з підтримання миру; залучення Збройних Сил України до формування багатонаціональних бойових тактичних груп ЄС.

Важливими кроками у напрямку європейського співробітництва України у сфері воєнної безпеки, окресленими Угодою між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулювання криз, стали нові конкретні заходи співпраці України з іншими європейськими державами у військовій сфері. Зокрема, така співпраця охопила взаємодію з країнами Вишеградської четвірки (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина) як регіонального об'єднання у різних сферах, важливих для гарантування національної безпеки України.

Вагомим стимулом для подальшого розвитку відносин України з ЄС є компенсація реального “дефіциту безпеки”, спричиненого: критичним станом сектору безпеки і оборони, обмеженою придатністю Збройних Сил України до виконання завдань за призначенням; недостатністю надійних зовнішніх гарантій, що могли б компенсувати брак власних оборонних спроможностей.

Партнерський підхід до подальшого розвитку співпраці України з ЄС у сфері зовнішньої політики і безпеки демонструє, що це має бути двосторонній процес. У цій співпраці можна виділити три напрямки: взаємодія України і ЄС у міжнародному і регіональному вимірах заради спільної безпеки; допомога ЄС у зміцненні стійкості і безпеки України; внесок України у безпеку Європи.

Підкреслюється, що існує перспектива приєднання України як партнера до оборонного союзу ЄС. У грудні 2017 р. міністри закордонних справ ЄС ухвалили у Брюсселі рішення щодо розвитку оборонної політики. До реалізації оголошено 17 проектів. Зокрема, серед них підготовлений Голландією проект, який стосується військової мобільності та спрощує процедури, що полегшують рух військ між країнами ЄС. Проект Франції стосується програмного забезпечення для створення зв'язку між збройними силами. Європейське військове співробітництво має працювати там, де окремі держави-члени не здатні нести тягар оборонних витрат. У майбутньому також будуть прийняті рішення про створення штабів або штаб-квартир для стабілізаційних місій ЄС.

Отже, безпека на європейському континенті насамперед визначається ефективністю саме регіональних структур безпеки. У Європі такою структурою в перспективі має стати Спільна політика безпеки і оборони ЄС, яка хоча і суттєво поступається потенціалу НАТО (з урахуванням потенціалу союзницьких зобов'язань США й Канади) на цей час, але в майбутньому, імовірно, буде змушена взяти всю відповідальність за регіональну безпеку на себе.

У підрозділі 3.2 – “Військове партнерство України і США: перспективи на майбутнє” – досліджується українсько-американське співробітництво у військовій сфері протягом розвитку незалежної української держави та робляться висновки щодо подальших векторів такої взаємодії.

Одним із ключових пріоритетів зовнішньої політики України є розвиток стратегічного партнерства між Україною та США, що ґрунтується на взаємному прагненні посилити двосторонні відносини в економічній, політичній, дипломатичній, культурній та безпековій сферах. Основними стратегічними пріоритетами українсько-американської співпраці є розвиток політичного діалогу, забезпечення принципу верховенства права, мобілізація міжнародної спільноти на захист суверенітету та територіальної цілісності України, зміцнення її обороноздатності, енергетичної та ядерної безпеки, реалізація всеосяжних політичних, економічних та соціальних реформ, розвиток науки та сучасних технологій. Наразі прослідковується чітка тенденція до розвитку нового етапу українсько-американських відносин, зокрема у сфері військово-політичного та військово-технічного співробітництва.

Зазначено, що зміцненню військової безпеки України сприяло отримання нашою державою офіційного статусу основного союзника США поза НАТО. Даний статус надає Україні наступні можливості: участь у програмах військово-технологічних досліджень; участь в антитерористичних ініціативах; можливість закуповувати протитанкове озброєння; пріоритетні поставки надлишкового військового обладнання; дозвіл використовувати американське фінансування для закупівлі військового обладнання; участь у програмах військової підготовки.

Значна увага у рамках двостороннього українсько-американського військового співробітництва приділяється питанням реформування сектору оборони, зокрема, реорганізації Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України, визначенню конкретних потреб в оборонній сфері, практичному забезпеченню розвитку можливостей Збройних Сил України, розвитку співробітництва у сфері оборонних технологій.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено комплексний теоретико-методологічний аналіз міжнародного військового партнерства та визначено його роль у забезпеченні державного суверенітету України. Головні наукові й практичні результати дослідження є такими:

1. Політологічне дослідження феномену міжнародного військового партнерства охоплює низку питань: відносини двосторонньої та багатосторонньої дипломатії; укладання різного роду союзів і угод, які передбачають взаємну координацію політичних ліній з метою спільного врегулювання конфліктів; забезпечення загальної безпеки або вирішення інших питань, що становлять спільний інтерес для всіх сторін-учасниць; обмін досвідом у модернізації збройних сил; взаємодопомога у розвитку оборонно-промислового комплексу та військової освіти. Розуміння сутності міжнародного військового партнерства передбачає здійснення досліджень за такими теоретико-методологічними напрямками: військово-наукові дослідження (аналіз технологій, організації, тактики, що забезпечують успіх у воєнних діях); дослідження безпеки (вивчення проблем безпеки всього суспільства); стратегічні дослідження (розгляд взаємодії політичних цілей та військових ресурсів з урахуванням соціальних, економічних та інших чинників).

2. Міжнародне військове партнерство базується на системі загальних та спеціальних принципів. Загальні принципи утворюють базовий рівень, на якому ґрунтується вся система відносин держав у військовій сфері й який включає: принцип суверенної рівності (рівноправності) держав; принцип невтручання у внутрішні справи держави; принцип територіальної цілісності держав; принцип непорушності державних кордонів; принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань; принцип заборони застосування сили чи погрози силою; принцип співробітництва держав; принцип поваги прав і основних свобод людини; принцип рівноправності й самовизначення народів та націй. Міжнародне військове партнерство передбачає спільне вирішення країнами-партнерами таких завдань: з'ясування спільних загроз національній та колективній безпеці; визначення можливості, необхідності, меж застосування військової сили для досягнення певних політичних цілей; встановлення кількісних та якісних характеристик необхідної і достатньої коаліційної (об'єднаної) військової сили; регламентування порядку застосування можливостей військової організації коаліції, шляхів використання військової сили, способів забезпечення військової безпеки, а за потреби – військового впливу на противника або носія загрози для дотримання міжнародного миру і безпеки.

3. Типологія міжнародного військового партнерства охоплює такі головні напрями: військово-політичне партнерство; військово-технічне партнерство; військово-стратегічне партнерство. В наш час одним із важливих напрямів реалізації військово-політичного партнерства є миротворча діяльність, яка поділяється на наступні різновиди: “прикріплене партнерство”; “вбудоване партнерство”; “спільне розгортання”; “компонентне партнерство”. Військово-технічне співробітництво, як правило об’єднує два основних типи відносин міжнародного військового партнерства: трансфери озброєння та військової техніки, технологій подвійного використання, а також надання послуг військово-технічного характеру; спільні науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, виробництво, маркетинг, продаж зразків озброєння. Військово-стратегічне співробітництво охоплює ключові проблеми розвитку збройних сил через співпрацю, координацію зусиль щодо досягнення спільних цілей у сфері міжнародного військового партнерства.

4. Важливим чинником розвитку й зміцнення військового партнерства України на міжнародній арені є економічна стабілізація та поступове економічне зростання нашої держави, що у підсумку надає можливість виділяти більше ресурсів на осучаснення Збройних Сил України, модернізацію військово-промислового комплексу та розвиток військової освіти й науки.

5. Особливої ваги у зміцненні міжнародного військового партнерства України набуває розроблення нових видів озброєнь та торгівля озброєнням. Розширення регіональної структури експорту озброєння вирішує і завдання безпосередньої присутності його виробника на тій чи іншій території, а також всебічної перевірки бойових і експлуатаційних властивостей зброї в різних кліматичних зонах.

6. Зміцненню воєнної безпеки України буде сприяти розвиток воєнно-політичного співробітництва в межах ГУАМ, який має перспективи перетворитися в один із ключових елементів нової архітектури європейської і трансатлантичної безпеки. Реалізація такої ролі можлива шляхом укладення низки військово-політичних угод між європейськими та євроатлантичними структурами безпеки – з одного боку, і ГУАМ – з іншого.

7. Співробітництво України з Європейським Союзом щодо врегулювання криз надає нашій державі можливість реалізувати такі цілі: залучення до процесу становлення європейської системи безпеки, що розширює можливості забезпечення національної безпеки; інтенсифікація військово-технічної співпраці з державами-членами ЄС, що сприяє розвитку та модернізації оборонно-промислового комплексу України; сприяння залученню до європейського політичного процесу, що зміцнює європейську ідентифікацію України; сприяння

зростанню партнерської довіри і створення ґрунтовних передумов справжнього союзництва; сприяння розгортанню ефективного політичного діалогу щодо європейської інтеграції України; утвердження міжнародної репутації і ролі України в європейських справах як надійного і передбачуваного союзника, відповідального європейського гравця.

8. Стратегічним напрямом подальшого розвитку військового партнерства України і США в оборонній сфері став поетапний перехід у співробітництві від політики реагування на кризи до стабільної довгострокової взаємодії у військово-політичній сфері. Концепція розвитку партнерства між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Сполучених Штатів Америки передбачає такі головні напрями спільних зусиль: зміцнення обороноздатності України; реалізація оборонної реформи з метою створення сучасних збройних сил; удосконалення процесів оборонного планування; управління оборонними ресурсами з метою формування, підготовки, розвитку та забезпечення військ. Розвиток відносин особливого партнерства між Україною та НАТО з метою набуття членства в Альянсі підвищує рівень гарантій політичної незалежності, територіальної цілісності й непорушності кордонів України; сприяє протидії новим загрозам стабільності й безпеки в регіоні Центрально-Східної Європи, невід'ємною частиною якого визнано Україну; сприяє входженню України у європейські структури безпеки та її участі у створенні нової системи міжнародної безпеки; прискорює реформування оборонної сфери і розбудову Збройних Сил України тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких відображені основні результати дослідження:

1. Джус О.А. Аксіологічний вимір дослідження ролі міжнародного військового партнерства у захисті суверенітету України. *Політологічний вісник. Зб-к наук. праць*. Київ: ВАДЕКС, 2015. Вип. 79. С. 472–481.
2. Джус О.А. Міжнародне військове партнерство: поняття та сутність. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць* / Гол. ред. В.М. Вашкевич. Київ: Видавництво “Гілея”, 2017. Вип. 127 (12). С. 319–324.
3. Джус О.А. Принципи міжнародного військового партнерства як підґрунтя укладання військових альянсів. *Держава і право: Збірник наукових праць. Серія Політичні науки*. Випуск 78 / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ: Вид-во “Юридична думка”, 2017. С. 219–232.
4. Джус О.А. Військово-стратегічне співробітництво як компонента міжнародного військового партнерства. *Наукове видання S.P.A.C.E. SOCIETY*,

POLITICS, ADMINISTRATION IN CENTRAL EUROPE. Електронний науково-практичний журнал. Вип. 8/2018. С. 25–28.

5. Джус О.А. Військово-політичне партнерство як інтегральний напрямок військового співробітництва. *Науково-теоретичний альманах “Грані”*. 2018. Т. 21. № 2. С. 121–127.

6. Джус О.А. Військово-технічне співробітництво як визначальний напрямок міжнародного військового партнерства. *Політичне життя: журн.* 2018. № 1. С. 119–125.

7. Джус О.А. Відносини особливого військового партнерства Україна – НАТО як чинник зміцнення воєнної безпеки держави. *Virtus: Scientific Journal / Editor-in Chief M.A. Zhurba – February № 21, 2018. С. 195–201.*

8. Джус О.А. Міжнародне військове партнерство як засіб забезпечення воєнної безпеки України. *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. Svazek 5. 2 vydání. S. 54–61.

Наукові праці, в яких засвідчено апробацію матеріалів дослідження:

1. Джус О.А. Основні принципи та завдання зовнішньої політики України. *Тези доповідей науково-практичної конференції “Актуальні задачі фінансового, психологічного, правового, топогеодезичного, радіотехнічного та лінгвістичного забезпечення підрозділів та частин Збройних Сил України”*. Наукове видання. (м. Київ, 27 квітня, 2007 р.). Київ: ВІКНУ, 2007. С. 14–15.

2. Джус О.А. Формування пріоритетів зовнішньої політики України в воєнно-політичній сфері. *Матеріали III Міжн. наук.-практ. конф. “Військова освіта та наука: сьогодення та майбутнє”* (м. Київ, 11–13 жовтня, 2007 р.). Київ: ВІКНУ, 2007. С. 257–258.

3. Джус О.А. Вектори реалізації пріоритетів зовнішньої політики України в воєнно-політичній сфері. *Тези доповідей науково-практичної конференції “Актуальні задачі фінансового, психологічного, правового, топогеодезичного, радіотехнічного та лінгвістичного забезпечення підрозділів та частин Збройних Сил України”*. Наукове видання. (м. Київ, 25 квітня, 2008 р.). Київ: ВІКНУ, 2008. С. 53–54.

4. Джус О.А. Військове партнерство як засіб удосконалення ЗСУ. *Тези доповідей XI Міжнародної науково-практичної конференції “Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє”*. (м. Київ, 27 листопада, 2015 р.). Київ: ВІКНУ, 2015. С. 139–140.

5. Джус О.А. Проблема ідентифікації інтересів в політиці військового партнерства. *Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції*

молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів “Молодіжна військова наука у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка”. (м. Київ, 26 квітня, 2016 р.). Київ: ВІКНУ, 2016. С. 20.

6. Джус О.А. Роль військового партнерства у забезпеченні суверенітету України. *Тези доповідей III(VII) Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісний вимір політичної діяльності: сепаратизм та війна як продовження політики”*: Збірник наукових праць. (м. Херсон, 23–24 червня, 2016 р.). Редколегія: Ю.М. Бардачов – голова, Ф.Г. Семенченко, Ю.О. Ватуля та ін. – Херсон: вид-во ПП Вишемерський В.С., 2016. С. 61–62.

7. Джус О.А., Сухонос О.І. Демократичний потенціал України. *Тези доповідей XII Міжнародної науково-практичної конференції “Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє”*. (м. Київ, 25 листопада, 2016 р.). Київ: ВІКНУ, 2016. С. 144–145.

8. Джус О.А., Христоріз М.В. Сепаратизм як суспільно-політичне явище сучасності. *Тези доповідей XII Міжнародної науково-практичної конференції “Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє”*. (м. Київ, 25 листопада, 2016 р.). Київ: ВІКНУ, 2016. С. 146.

9. Джус О.А. Місце і роль воєнної складової в реалізації національних інтересів держави. *Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів “Молодіжна військова наука у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка”*. (м. Київ, 28 квітня, 2017 р.). Київ: ВІКНУ, 2017. С. 28–29.

10. Джус О.А. Європейське співробітництво України у сфері воєнної безпеки. *Міжнародна наукова конференція “Дні науки філософського факультету – 2017”, 25–26 квіт. 2017 р.: [матеріали доповідей та виступів]*. редкол.: А.Є. Конверський [та ін.]. Київ: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2017. Ч. 8. С. 19–21.

11. Джус О.А., Ілленко В.К. Аспекти взаємодії України і НАТО. *Тези доповідей XIII Міжнародної науково-практичної конференції “Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє”*. (м. Київ, 24 листопада, 2017 р.). Київ: ВІКНУ, 2017. С. 145–146.

12. Джус О.А., Зіняк І.Я. Безпековий вимір європейського співробітництва України. *Тези доповідей XIII Міжнародної науково-практичної конференції “Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє”*. (м. Київ, 24 листопада, 2017 р.). Київ: ВІКНУ, 2017. С. 138–139.

АНОТАЦІЯ

Джус О.А. Міжнародне військове партнерство та його роль у забезпеченні державного суверенітету України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – Київ, 2018.

Дисертація присвячена дослідженню сутності міжнародного військового партнерства та його ролі у забезпеченні державного суверенітету України. Узагальнено основні теоретико-методологічні підходи до розуміння феномену міжнародного військового партнерства в сучасному політологічному дискурсі. Визначено чинники, що впливають на розвиток та зміцнення військового партнерства України на міжнародній арені. Доведено, що розвиток міжнародного військового партнерства є однією з базових детермінант національної безпеки Української держави. Проаналізовано характер та напрями Європейського співробітництва України у сфері воєнної безпеки. Досліджено сучасний стан та перспективи військового партнерства України і США. Обґрунтовано доцільність вступу України до НАТО та необхідність посилення регіональних структур безпеки.

Ключові слова: міжнародне військове партнерство, державний суверенітет України, воєнна безпека України, НАТО, Європейський Союз, оборонно-промисловий комплекс, військовий альянс, Збройні Сили України.

АННОТАЦИЯ

Джус А.А. Международное военное партнерство и его роль в обеспечении государственного суверенитета Украины. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук (доктора философии) по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Киев, 2018.

Диссертация посвящена исследованию сущности международного военного партнерства и его роли в обеспечении государственного суверенитета Украины. Обобщены основные теоретико-методологические подходы понимания феномена международного военного партнерства в политологическом дискурсе. Отмечено, что структура международного военного партнерства охватывает следующие основные сферы взаимных

интересов государств-партнеров: военно-политическую, военно-техническую, военно-стратегическую.

Определены факторы, влияющие на развитие и укрепление военного партнерства Украины на международной арене. Доказано, что его развитие является одной из базовых детерминант военной безопасности Украинского государства. Констатируется, что военная безопасность страны достигается целенаправленной деятельностью в области международного военного сотрудничества, элементы которого содержатся в военной доктрине государства и предусматривают определение: места государства в системе международных отношений, системах региональной (коллективной) безопасности; направлений деятельности и приоритетных задач по поддержанию мира; потенциальных вызовов относительно возможного нарушения военной безопасности и осуществления международного сотрудничества, совместных мер с целью поддержания международной стабильности и военной безопасности.

Проанализирован характер и направления европейского сотрудничества Украины в сфере военной безопасности. Отмечается, что приоритетами европейского сотрудничества Украины в этой сфере являются: расширение формата военно-политического диалога между руководством Вооруженных Сил Украины и Евросоюза; обучение украинских офицеров в образовательных учреждениях ЕС; подготовка к совместным военным учениям, а также многонациональным операциям по поддержанию мира; привлечение Вооруженных Сил Украины к формированию многонациональных боевых тактических групп ЕС.

Исследованы современное состояние и перспективы военного партнерства Украины и США. Отмечено, что укреплению военной безопасности Украины способствовало получение нашим государством официального статуса основного союзника США вне НАТО. Данный статус дает Украине следующие возможности: участие в программах военно-технологических исследований; участие в антитеррористических инициативах; возможность закупать противотанковое вооружение; приоритетные поставки избыточного военного оборудования; разрешение использовать американское финансирование для закупки военного оборудования; участие в программах военной подготовки. Обоснована целесообразность вступления Украины в НАТО и необходимость усиления региональных структур безопасности.

Ключевые слова: международное военное партнерство, государственный суверенитет Украины, военная безопасность Украины, НАТО, Европейский

Союз, оборонно-промышленный комплекс, военный альянс, Вооруженные Силы Украины.

ANNOTATION

Dzhus O.A. International military partnership and its role in ensuring the state sovereignty of Ukraine. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

Dissertation for the degree of a candidate of political sciences (doctor of philosophy) in the specialty 23.00.02 – political institutions and processes. – Koretsky Institute of state and law of National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv, 2018.

The dissertation is devoted to the research of the essence of the international military partnership and its role in ensuring the state sovereignty of Ukraine. It was generalized the main theoretical and methodological approaches to understanding the phenomenon of international military partnership in modern political science discourse.

It was determined the factors that influence the development and strengthening of Ukraine's military partnership on the international scene. It was proved that the development of the international military partnership is one of the basic determinants of the national security of the Ukrainian state.

It was analyzed the nature and directions of European cooperation of Ukraine in the field of military security. It was explored the present status and prospects of military partnership between Ukraine and the USA. It was substantiated the expediency of Ukraine's accession to NATO and the need to strengthen regional security structures.

Key words: international military partnership, state sovereignty of Ukraine, military security of Ukraine, NATO, European Union, defense-industrial complex, military alliance, Armed Forces of Ukraine.

Підп. до друку 21.05.2018. Формат 60×90¹/₁₆. Папір. офс. Гарнітура “Таймс”. Друк. офс.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Наклад 120 прим. Зам. 197.

Віддруковано у ТОВ-Видавництві “ЛОГОС” із оригіналів автора.
Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 201 від 27.09.2000 р.
01030, Київ-30, вул. Богдана Хмельницького, 10, тел. 235-60-03